

Донецька обласна державна адміністрація
Управління культури і туризму
Донецька обласна універсальна наукова бібліотека
ім. Н. К. Крупської

**Методичне забезпечення діяльності
публічних бібліотек регіону: досвід,
пошук, проблеми (2007–2009 рр.)**

Інформаційно-аналітичний огляд

Донецьк 2010

ББК 78.342

М 54

Методичне забезпечення діяльності публічних бібліотек регіону: досвід, пошук, проблеми (2007–2009 рр.) : інформ.-аналіт. огляд / Упр. культури і туризму Донец. облдержадмін., Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н. К. Крупської ; уклад. І. А. Пилипенко. – Донецьк : Сх. вид. дім, 2010. – 17 с.

Укладач:	І. А. Пилипенко
Редактор:	Т. С. Литвин
Науковий редактор:	Н. В. Петренко
Відповідальний за випуск:	Л. О. Новакова, засл. працівник культури України
Комп'ютерний набір:	В. І. Копійка

©Донецька ОУНБ
ім. Н. К. Крупської, 2010
© «Східний видавничий дім»
(макет і обкладинка)

Глибокі зрушення в соціально-економічному розвитку країни, динамічні зміни в інформаційних технологіях, широке впровадження комп'ютерів і засобів інформаційної техніки, формування у зв'язку із ринковими перетвореннями нової інформаційної культури знаходять своє відображення в удосконаленні методичного забезпечення бібліотек, як процесі, що сприяє постійному та комплексному оновленню бібліотек.

Методичне забезпечення публічних бібліотек регіону здійснюється відповідно до чинних законодавчих актів України у бібліотечній справі, постанов Уряду, наказів та розпоряджень Міністерства культури і туризму України, єдиної системи стандартів з інформації, бібліотечної справи і бібліографії; у тісній взаємодії з обласним, міським та районними управліннями культури і туризму, Донецькою обласною універсальною науковою бібліотекою ім. Н. К. Крупської.

В останні роки змінюються пріоритети всієї методичної діяльності, форм роботи, відбувається перехід від методичного керівництва до методичної допомоги, тому головною метою методичного забезпечення мережі публічних книгозбірень регіону є сприяння удосконаленню їх діяльності, впровадження інноваційного досвіду в практику їх роботи, підвищення професійного рівня працівників.

Основними напрямками методичного забезпечення діяльності публічних бібліотек Донеччини є: безперервна бібліотечна освіта, формування комплексу професійних знань; моніторинг розвитку ресурсного та творчого потенціалу бібліотек; консультативні послуги; видання методичних матеріалів на допомогу бібліотекарям; соціологічні дослідження; проектно-програмна діяльність.

Перелічені напрямки реалізують методичні відділи, які є у більшості ЦБС, а за їх відсутності – директори ЦБС.

Методичні центри області накопичили значний досвід надання методичної допомоги бібліотекам, що знаходяться в межах території, яка обслуговується. Методична діяльність знаходить відображення у звітах про роботу міських та районних ЦБС. Основою для даного інформаційно-аналітичного огляду стали звіти за 2007–2009 рр.

Найбільш пріоритетним напрямком методичного забезпечення діяльності бібліотек області є безперервна бібліотечна освіта, роль якої постійно підвищується. Згідно з статистичними даними протягом 2007 р. методичними центрами області було проведено 292 заходи з підвищення професійної компетенції, зокрема 112 семінарів, 14 шкіл передового досвіду, 69 засідань клубів бібліотекарів, 97 заходів інших форм; у 2008 р. здійснено вже 450 заходів, у тому числі 116 семінарів, 17 шкіл передового досвіду, 91 засідання бібліотечних клубів та 226 заходів інших форм; у

2009 р. методичні служби організували 476 заходів з підвищення кваліфікації, серед яких 121 семінар, 23 школи передового досвіду, 117 засідань клубів бібліотекарів, 215 заходів інших форм.

Аналіз звітів за період 2007–2009 рр. показав, що в області налагоджена система підвищення фахової кваліфікації, ефективність якої забезпечує диференційний підхід, який передбачає навчання різних категорій бібліотечних працівників. Саме цього принципу намагаються дотримуватись методичні центри організовуючи безперервну освіту бібліотекарів.

Однією з найбільш розповсюджених традиційних форм підтримки професійного розвитку залишаються семінари. Семінари, що проводяться методичними службами міст та районів, переважно є тематичними, тобто їх програми присвячені окремій темі, що дозволяє вивчити проблеми більш глибоко. Основним принципом навчання в межах семінарів є актуальність проблематики.

На отримання знань з актуальних питань професійної діяльності були спрямовані семінари, проведені методичними центрами області протягом 2007–2009 рр.: «Бібліотека – ресурсна база розвитку правових знань», «Краєзнавча робота в бібліотеці: традиції та інновації», «Місце бібліотек у розвитку інтелектуальних і творчих здібностей дітей і підлітків» (Красноармійська міська ЦБС), «Популяризація краєзнавчої літератури та знань про рідний край» (Єнакіївська міська ЦБС), «Формування інформаційної культури користувачів» (Селидівська міська ЦБС), «Бібліотека як фактор формування правової культури» (Шахтарська міська ЦБС), «Краєзнавство як один із напрямків роботи бібліотек» (Волноваська районна ЦБС), «Сільська бібліотека і обслуговування молоді» (Добропільська районна ЦБС), «Бібліотека як середовище розвитку інтелекту та творчих здібностей користувачів», «Формування екологічного світогляду бібліотечними методами» (Мар'їнська районна ЦБС), «Бібліотека в молодіжному інформаційному просторі: вимоги часу» (Ясинуватська районна ЦБС).

Наведені приклади свідчать про широкий тематичний діапазон семінарів. Методичні служби роблять акцент на пріоритетні напрямки бібліотечної діяльності, що мають практичну значущість. Крім того, вибір проблематики семінарів обумовлений потребами конкретної ЦБС.

Позитивним фактом є залучення до участі у семінарах бібліотек інших систем та відомств. Цю традицію підтримують бібліотеки Добропільської, Дружківської, Єнакіївської, Краматорської, Краснолиманської, Торезької міських ЦБС.

На бібліотекарів ЦБС, шкільних бібліотекарів та вчителів загальноосвітніх шкіл м. Краматорськ був розрахований семінар «Виховання толерантної свідомості як частина морального виховання особистості». На ньому розглядалися питання формування бібліотечними засобами гуманістичного світогляду дітей та молоді, ціннісного ставлення до кожної людини. Корисну інформацію щодо насильства в сім'ї та шляхів його подолання було надано психологом відділу у справах сім'ї та молоді міського виконкому. Використання сучасних технічних засобів зробило цю та інші доповіді більш змістовними та зрозумілими.

На міський проблемний семінар «Сучасний молодий читач: ціннісні орієнтири завтрашнього дня» Краматорський методичний центр запросив бібліотечних працівників всіх систем та відомств міста та Північної зони області. Цей захід дав змогу поділитися думками та досвідом роботи бібліотечних фахівців з даною категорією читачів, а також отримати нові знання з цього питання.

Позитивно оцінили бібліотекарі м. Єнакієве семінар-практикум «Сучасні аспекти діяльності бібліотек на допомогу екологічному вихованню населення та популяризації здорового способу життя», що відбувся у 2007 р. В цьому заході взяли участь: екологічна інспекція міста, головний лікар Центру здоров'я, начальник відділу соціальної роботи Центру соціальних служб сім'ї, дітей та молоді, керівники туристичного клубу «Дороги» та гуртка «Юні натуралісти». Програма семінару була насиченою. На ньому розглядалися екологічні проблеми міста, питання профілактики небезпечних захворювань, формування культу фізично та духовно здорової людини, ролі бібліотек у вирішенні цих проблем.

Актуальній тематиці був присвячений міський семінар «Сучасна бібліотека: формула успіху», проведений на базі Артемівської міської ЦБС у 2009 р. Цей захід зібрав понад 70 бібліотекарів міста. На семінарі були розглянуті питання визначення місії, моделі бібліотеки, планування її роботи, проектна діяльність. Бібліографом була проведена презентація інформаційно-пошукової системи «Нормативні акти України». Складовою частиною семінару став тренінг «Складники успішної роботи бібліотеки».

У 2009 р. на базі Торезької ЦБС відбувся міський семінар «Актуалізація діяльності бібліотек: краєзнавчий аспект», який складався з двох блоків: перший включав обговорення проблем у бібліотечному краєзнавстві, другий – шляхів їх вирішення. Важливим підсумком семінару стало усвідомлення необхідності виходу за межі суто бібліотечних форм роботи, об'єднання зусиль бібліотек та учасників

краєзнавчого руху міста. Аналіз звітів міських та районних ЦБС показав, що семінари проводяться як на базі центральних бібліотек, так і на базі бібліотек-філій, які досягли успіхів у певних напрямках роботи. Наприклад, у 2009 р. семінар з теми «Популяризація літератури з народознавства» було проведено на базі бібліотеки-філії № 1 Донецької міської ЦБС для дорослих, адже ця бібліотека має статус Центру впровадження національних традицій. У 2007 р. Маріупольський міський методичний центр провів на базі бібліотеки-філії № 4 семінар-практикум «Організація реклами бібліотеки і комфортного середовища для читачів». До програми семінару були включені доповідь директора, консультація «Інтер'єр і дизайн бібліотеки. Створення комфортного бібліотечного простору», мультимедійний майстер-клас «Книжкова виставка в ракурсі фірмового стилю», практичні заняття «Віртуальна виставка. Зазираючи у майбутнє», «Реклама бібліотек і їх послуг в Інтернеті». Слухачі семінару отримали пакети методичних матеріалів з теми заняття.

Враховуючи вимоги часу, методичні центри намагаються модернізувати семінари, вводячи в них інтерактивні елементи, наприклад, Дружківський, Краматорський, Шахтарський методичні центри практикують проведення семінарів-тренінгів. Так, у Дружківській ЦМБ відбувся семінар-тренінг за темою «Бібліотека та її партнери у системі соціокультурної реабілітації людей з особливими потребами», в якому взяли участь члени міського товариства «Первоцвіт», спілки «Родина», асоціації інвалідів, бібліотекарі школи-інтернату № 1. В рамках семінару присутні відвідали Інтернет-центр, ознайомилися з сайтами, що розраховані на людей з особливими потребами (зокрема сайтами для скачування аудіокниг для людей з порушеннями зору, Фонду соціального захисту інвалідів, Національної Асамблеї інвалідів України). Спеціально для них був підготовлений бібліографічний огляд «Державна допомога інвалідам», зроблено доповіді фахівців щодо послуг, які бібліотеки надають користувачам соціально незахищених верств населення та користувачам з особливими потребами. Головним підсумком заходу стало рішення про об'єднання зусиль для проведення спільних заходів на базі центральної міської бібліотеки ім. Лесі Українки.

На бібліотекарів ЦБС та міських шкіл був розрахований семінар-тренінг «Організація партнерства бібліотек, навчальних закладів та установ в підтримку читання», проведений методичною службою ЦМБ ім. Лесі Українки.

На семінарі обговорювались такі питання: «Бібліотека – центр соціологічних досліджень з дитячого читання», «Проблеми поширення бібліотечно-бібліографічних та інформаційних знань серед педагогів та

учнів, формування інформаційних ресурсів в бібліотеках шкіл», «Досвід роботи Дружківської ЦБС з організації партнерства з навчальними закладами міста в підтримку читання», а також результати соціологічного дослідження «Читання в вашому домі» та моніторингу читання школярів міських шкіл та їх батьків. Сюжет про проведення семінару було показано на телеканалі «СКІФ».

Змістовною та насиченою була програма семінару-тренінгу «Чітке діловодство – запорука якісного управління», проведеного у Краматорській ЦМБ. Захід вирізнявся поєднанням розгляду теоретичних питань, обміну думками та практичних занять в режимі «запит – відповідь». Учасникам семінару був запропонований перегляд видань з теми «Діловодство та документознавство», кожен з них отримав черговий випуск видання із серії «Практичні поради фахівцям» – «Додержання правил діловодства при плануванні та звітності бібліотеки».

Прошли перевірку часом і такі традиційні форми підвищення кваліфікації бібліотекарів як семінари-практикуми та круглі столи. Особливістю семінарів-практикумів є те, що вони надають слухачам більше практичних знань ніж звичайні семінари. Програма семінару-практикуму «Технологія стендової реклами. Складання рекламних текстів. Стендова презентація ЦБС» (Макіївська міська ЦБС) крім мультимедійної консультації «Реклама в бібліотеці. Особливості, цілі, завдання, види реклами» містила практичні заняття із заповнення тренінг-карти «Друковані форми реклами», складання прес-релізу для ЗМІ про проведення масового заходу в бібліотеці, експрес-реклами нових надходжень до бібліотеки, презентації нової форми роботи «Рекламний листопад».

Під час круглого столу, як відомо, відбувається дискусія з актуальної теми, проблеми. 2009 рік був оголошений роком М. Гоголя. З цієї нагоди Донецька ОУНБ ім. Н. К. Крупської проводила віртуальний круглий стіл «Сучасні аспекти популяризації творчості М. В. Гоголя в бібліотеках», в якому взяли участь 18 ЦБС області. Круглі столи пройшли на місцевому рівні. Найбільшу зацікавленість учасників круглого столу викликали питання «Масова робота як засіб формування інтересу читачів до творчості М. В. Гоголя. Традиційні та інноваційні форми», «Інноваційні форми наочної популяризації творів письменника та літератури про його життя та творчість».

Учасники круглого столу «Бібліотека – джерело духовної і моральної культури», що відбувся у 2008 р. на базі Красноармійської міської ЦБС обговорювали актуальні проблеми сьогодення: стан духовності українського суспільства, роль книги, читання в духовному

оздоровленні суспільства, можливості бібліотек у формуванні високоморальної особистості бібліотечними засобами.

В період, що аналізується, активно впроваджувалися в бібліотечну практику інноваційні форми підвищення бібліотечної компетенції. У Дзержинській, Дружківській, Краматорській міських, Ясинуватській районній ЦБС набули популярності творчі лабораторії, майстер-класи, академії майстерності, ділові ігри.

З 2008 р. у Краматорській міській ЦБС проводяться заняття академії майстерності. Перше заняття, що відбулося в приміщенні бібліотеки-філії № 19 ім. М. Рибалки, було присвячено темі «Дитяче читання в контексті часу». Головною проблемою, що обговорювалась, стало питання зниження інтересу дітей до читання книжок. Тому сьогодні соціальна роль бібліотек, як осередків інформації і місця організації дозвілля, повинна підвищуватись. Стратегічним напрямом для всіх бібліотек є всебічне виховання дитини, прищеплення бажання читати кожен день. Доповідачі розкрили питання пошуку ефективних форм та методів роботи в цьому напрямку, визначали пріоритетну стратегію у формуванні фондів дитячих бібліотек, улюблених авторів та героїв. «Читання дітей: нове мислення та перспективи» – під такою назвою пройшло заочне знайомство бібліотекарів із сучасними іменами дитячих письменників України та зарубіжжя.

Різноманітність та інноваційність форм та методів масової роботи розкрито для слухачів під час проведення іншого засідання академії майстерності – «Традиційні форми масової роботи: нові аспекти», що відбулося на базі селищної бібліотеки-філії № 6 ім. Т. Г. Шевченка. До програми заходу увійшли питання розкриття досвіду роботи цієї філії, організації та проведення масових заходів. У рубриці «Консультує методист» надано інформацію з теми «Масова робота бібліотеки: різноманітність форм, їх новизна». Показовим заходом обрано усний журнал «Сторінки малої батьківщини: селищу Шабельківка – 250 років», підготовлений спільно з Палацом культури.

Для проведення майстер-класів обираються не тільки теми, що охоплюють цілий напрямок діяльності бібліотеки, а й присвячені одному технологічному процесу. Наприклад, для бібліотекарів Єнакіївської ЦБС проводились майстер-класи, під час яких учасники ознайомились із досвідом організації та проведення масової роботи, зокрема організації виставкової роботи.

Методична служба Маріупольської міської ЦБС для дорослих провела майстер-клас «Нове ведення розрахункових операцій при наданні додаткових платних послуг». До цього заходу були підготовлені

методичні рекомендації із заповнення та ведення нових облікових форм та технологічна карта «Розрахункові операції при наданні платних послуг».

У формі майстер-класу на базі Дружківської ЦМБ пройшло навчання за темою «Розкриття особистого та творчого потенціалу молодих спеціалістів». Захід був дуже насиченим та «живим». Бібліотекарі не тільки ознайомилися з доповідями «Формування творчого потенціалу бібліотечних працівників в системі самоосвіти для максимального задоволення інформаційних потреб мешканців міста», «Техніка креативності. Вихід з творчого тупика», але й брали активну участь у проведенні анкетувань, тестів, ділових ігор, які були націлені на розкриття особистих якостей бібліотекарів, комунікативних навичок, вміння самостійно працювати з інформацією, аналізувати, виявляти проблему, визначати завдання для досягнення мети, виступати перед колегами.

У 2009 р. Новоазовський районний методичний центр започаткував проведення творчих майстерень. Перший виїзний захід відбувся на базі Красноармійської сільської бібліотеки за темою «Сільська бібліотека і сучасні тенденції інформаційного обслуговування користувачів». Завідувачка бібліотеки розповіла своїм колегам, що задоволення інформаційних потреб мешканців громади відбувається за допомогою нових інформаційних технологій та є позитивним досвідом роботи.

Показово, що методичні служби області здійснюють підвищення кваліфікації не лише працівників зі стажем та досвідом роботи, а й налагоджують навчання бібліотекарів, які тільки розпочинають свою діяльність в бібліотеці. Для бібліотекарів-початківців проводяться здебільшого стажування, як групові, так і індивідуальні. Наприклад, у Донецькій міській ЦБС для дорослих навчання нових працівників відбувалось у бібліокласі для окремих категорій: завідувачів бібліотек-філій, бібліотекарів, бібліотекарів I та II категорій. За індивідуальним планом проводились заняття для окремих працівників системи за темою «Основи роботи на персональному комп'ютері».

Практика довела, що одним із ефективних засобів розвитку професійної майстерності бібліотекарів є конкурси, методика проведення яких останнім часом змінилась. Якщо раніше метою конкурсів була демонстрація професійних знань, ерудиції, то сьогодні це – показ професійних практичних вмінь, творчого підходу до бібліотечної роботи. Протягом трьох років в Маріупольській міській ЦБС для дорослих проводяться конкурси «Краща книжкова виставка», «Краща реклама відділу (бібліотеки)», «Краща екскурсія бібліотекою». У 2008 р.

працівники взяли участь у Всеукраїнському конкурсі інновацій, оголошеному Українською бібліотечною асоціацією за темою «Створення краєзнавчих компакт-дисків як інструмент інформаційної роботи», на якому представлений досвід створення електронного ресурсу «Краєзнавчі простори Маріуполя».

Вже стали традицією професійні конкурси і для Дзержинської міської ЦБС. У 2009 р. черговий конкурс був присвячений Всеукраїнському дню бібліотек, він пройшов у вигляді марафону книжкових виставок «Бібліотека – відкритий світ».

Методичною службою Артемівської міської ЦБС був проведений конкурс «Ярмарок бібліотечних ідей», в якому було відзначено два проекти, розроблені фахівцями центральної міської бібліотеки, що передбачали створення «Уголка дружби літератур на Бахмутской землі» і стенда «Творческие работы читателей библиотеки», які будуть реалізовані протягом 2010 р.

Підвищення рівня професійних знань відбувається також шляхом проведення методичних четвергів (Шахтарська міська ЦБС), інформаційних годин (Красноармійська міська ЦБС), Днів творчої ініціативи та Днів взаємної інформації (Добропільська міська ЦБС). Наприклад, у 2008 р. обговорення сучасного стану співробітництва бібліотек з суспільними організаціями та закладами культури відбувалося у рамках Дня творчої ініціативи «Я пропоную свій досвід». А в Краматорській міській ЦБС, враховуючи вимоги часу та необхідність опанування нових технологій працівниками, у 2008–2009 рр. діяла школа комп'ютерної грамотності «Отримання навичок інформаційного пошуку та придбання нових знань за допомогою сучасних технологій». За цей період відбулося шістнадцять занять для різних груп слухачів, які ознайомилися з основами комп'ютерної грамотності, отримали навички пошуку документів в базі ІРБІС, в мережі Інтернет та базах даних, створених за допомогою програмного забезпечення ІРБІС.

Не втратили свого значення як форми підвищення кваліфікації клуби бібліотечних працівників. Такі клуби діють в Донецькій, Добропільській, Горлівській, Шахтарській міських, Володарській, Волноваській, Мар'їнській районних ЦБС, Старобешівській районній бібліотеці. На заняттях одних клубів обговорюються лише професійні питання, як, наприклад, в клубі «Контакт» Донецької ЦБС або в клубі «Пошук» Старобешівської районної бібліотеки, а в інших – поєднуються форми професійного навчання бібліотекарів та дозвіллі форми як, наприклад, в клубі «Натхнення» Горлівської ЦБС, «Клуб бібліотекарів» Добропільської та Шахтарської міських ЦБС.

В основі методичного забезпечення лежить аналітична діяльність бібліотек – методичних центрів, яка пов'язана в основному з методичним моніторингом. Головним методом, що дозволяє отримати та проаналізувати інформацію про діяльність бібліотек, є відвідування та безпосереднє знайомство з роботою структурних підрозділів, обстеження діяльності бібліотек.

Методичні центри здійснюють як комплексні, так і тематичні перевірки. Їх кількість залежить від мережі бібліотек та фінансових можливостей ЦБС. Так, методичним центром Маріупольської міської ЦБС для дорослих, до складу якої входить 14 бібліотек, було здійснено: у 2007 р. 34 виїзди, зокрема з метою комплексного вивчення роботи бібліотек – 3, надання практичної допомоги – 9, вивчення окремих питань – 10, з метою контролю – 12, а протягом 2008 р. – 38 виїздів, у т. ч. з метою комплексного вивчення діяльності бібліотек – 2, з надання методичної та практичної допомоги – 36.

Методична служба Краматорської ЦБС щорічно здійснює 16 виїздів у бібліотеки-філії, тобто поза увагою не залишається жодна бібліотека системи. Позитивною є динаміка кількості обстежень сільських бібліотек, що здійснено деякими районними методичними службами, наприклад, Володарським районним методичним центром у 2007 р. було зроблено 5 виїздів, а протягом 2009 р. – 11; Ясинуватським відповідно 19 та 38.

Методична служба Дружківської міської ЦБС особливу увагу приділяє методичному моніторингу. Щороку вона здійснює 16–18 виїздів у бібліотеки-філії. В рамках виїздів надається методична та практична допомога з різних питань діяльності бібліотек: збереження фондів, організації бібліотечного обслуговування населення, вдосконалення інформаційно-довідкової роботи, популяризації української книги, економічного просвітництва, використання інноваційних форм та ін. Під час обстеження бібліотек-філій простежувалась динаміка розвитку бібліотечних закладів, визначалися досягнення та проблеми, а також шляхи їх вирішення, вироблялася стратегія подальшого розвитку бібліотечної системи.

Консультування бібліотекарів завжди було невід'ємною частиною методичної роботи. Методичні центри надають консультаційну допомогу бібліотекам усіх систем та відомств. Показово, що в консультуванні беруть участь не лише методисти, а й кваліфіковані фахівці інших структурних підрозділів. Про важливість цього напрямку роботи свідчить обсяг наданих консультацій. Наприклад, у 2009 р. міськими методичними центрами було надано індивідуальних та групових консультацій: Донецьким – 60, Горлівським – 80, Слов'янським – 84; районними –

Волноваським та Добропільським по 68, Першотравневим – 78, Старобешівським – 76, Мар'їнським – 80.

Важливим шляхом активного консультаційно-методичного впливу є підготовка видань методичних матеріалів. При створенні цих матеріалів методичні служби намагаються актуалізувати їх тематику. Значний досвід у цьому напрямку накопичив Краматорський методичний центр. Протягом досліджуваного періоду методичним відділом ЦМБ були підготовлені різноманітні за формою та змістом методичні видання: посібники серій «Практичні поради фахівцям», «Впровадь у себе!», методичні рекомендації «Голокост – шрам на серці людства», методичні листи «Неделя дарственной книги», «Жива планета», дайджести «Читання дітей: нове мислення та перспективи», «Бібліотека – територія толерантності», узагальнення досвіду роботи молодіжного клубу «Сучасник».

Різномановою є видавнича продукція Горлівського методичного відділу. Серед його видань – методичні матеріали з популяризації читання, випуски серії «Бібліотечний суфлер», листок-сигнал «Кодекс етики бібліотекаря», «До добра через книгу» – узагальнення досвіду співробітництва бібліотек ЦБС з бібліотекою благодійного фонду «Витязь».

Видавнича діяльність методичної служби Донецької міської ЦБС для дорослих в основному полягає у підготовці листків-сигналів, різноманітних дайджестів та сценаріїв масових заходів, які розробляються на замовлення працівників бібліотек-філій. Протягом 2007–2009 рр. були підготовлені такі видання: методичні поради «Популяризація історичної літератури», листки-сигнали «День соборності України», «Григорій Тютюнник», «Человек-птица: Сергей Бубка», літературний дайджест «До 200-річчя Миколи Гоголя», сценарій Дня пам'яті «Скорботні дні України», літературне ревію «Загадковий Гоголь» та ін.

Різноманітністю форм вирізняється видавнича діяльність Костянтинівської міської ЦБС. Стали вже традиційними листки серії «Радимо почитати статтю». До 200-річного ювілею М. Гоголя методичною службою були підготовлені такі видання: методичний путівник «Великий мій друже!», книжковий слайдер «Современный диалог с М. В. Гоголем», бібліотечна афіша «2009 – рік Миколи Гоголя». Методична служба готує матеріали не лише на паперових, а й на електронних носіях, наприклад, диск «Хроніка бібліотеки: день за днем» за матеріалами статей із книг, періодичних видань, матеріалів бібліотечного сайту. З метою узагальнення досвіду роботи бібліотек

системи з юнацтвом були видані матеріали «Україно! Доки жити буду, доти відкриватиму тебе», «Краєзнавство як дієвий засіб патріотичного виховання молоді», «Бібліотека. Право. Молодь».

Завдяки Інтернет-ресурсам активізувалася видавнича діяльність Харцизького методичного центру. Серед методичних матеріалів, які були підготовлені у період, що аналізується, – листки-сигнали «Анкетный опрос как метод социологического исследования», «Євроклуби у бібліотеках», матеріали з досвіду роботи «Бібліотека як центр екологічної інформації і культури», «Є щось святе в словах «мій рідний край», «Харцизская центральная библиотека и возрождение национальной греческой культуры» та ін.

Покращилася видавнича діяльність районних методичних центрів. Наприклад, методистом Першотравневої районної ЦБС у 2008 р. було підготовлено 7 методичних матеріалів, у 2009 р. – 9. Серед них методичні поради, інформаційні довідки та закладки, календарі знаменних та пам'ятних дат, розробки сценаріїв масових заходів.

Функцію методичного забезпечення виконує бібліотечна газета «Цікава бібліотечна сторінка», що видається Добропільською ЦМБ. Кожний номер цієї газети містить рубрики «Методична сторінка», «Професійні бесіди», в яких розглядаються актуальні питання бібліотечного життя ЦБС.

Завдяки зусиллям методичної служби в бібліотеках впроваджується передовий досвід, як бібліотек України, так і інших країн. Наприклад, у бібліотеках Старобешівського району використовується досвід Володарської районної ЦБС «Творчість зближує серця», досвід клубів шанувальників української мови, накопичений бібліотеками області «Мужній, прекрасна наша мово!». Методична служба Першотравневої районної ЦБС запровадила досвід бібліотек Казахстану щодо ведення індивідуальних карток моніторингу професійної діяльності, що є своєрідною формою самоаналізу.

Однією з функцій методичних центрів є вивчення реального стану бібліотечної справи у місті чи районі, визначення існуючих проблем та шляхів їх подолання. Ця функція реалізується за допомогою соціологічних досліджень, які найбільш активно проводили методичні служби Дружківської, Краматорської, Макіївської міських ЦБС. Методичні центри намагаються обирати актуальні теми для дослідження, наприклад, формування сімейних цінностей, екологічної свідомості, здорового способу життя та ін. Останнім часом нагальною є проблема читання, зокрема сімейного, його ролі у сучасному житті людини. Цій темі було присвячене дослідження «Читання у вашій сім'ї», проведене

спільними зусиллями відділу методичної роботи, інновацій і комп'ютеризації Дружківської міської ЦБС та шкільних бібліотек міста. Дослідження виявило необхідність підтримки та розвитку інтересу підлітків та молоді до читання. Цьому сприятиме розробка програми родинного читання, що має передбачати забезпечення бібліотек новими книжками, сучасною періодикою, компакт-дисками, комп'ютерною технікою, співробітництво бібліотек з батьками, вчителями, психологами, використання різноманітних форм і методів просування читання.

Метою дослідження «Сім'я і батьки очима дитини», проведеного методичною службою Краматорської міської ЦБС, стало з'ясування спільних сімейних інтересів, літературних уподобань, ставлення членів родини до бібліотеки та бібліотечних форм роботи. Отримані результати дозволили бібліотечним фахівцям спланувати подальшу роботу з розвитку сімейного читання.

Аналогічне соціологічне дослідження, що мало назву «Тато, мама і я – читаюча сім'я», було здійснене методичною службою Макіївської міської ЦБС.

Одним з нових напрямків методичної роботи, що набув поширення останніми роками, стала проектна діяльність бібліотек, метою якої є реалізація нових ідей, вирішення наявних проблем. Плідно у цьому плані працювали методичні центри м. Артемівськ, Дружківка, Костянтинівка, Краматорськ, Маріуполь.

Так, Дружківська міська ЦБС протягом 2009 р. брала участь у написанні 4 проектів: «Жінки борються за свої права» (грантодавець «Глобальний Фонд для жінок»), «Турбота про літніх» (організатор програми Всеукраїнська благодійна організація «Турбота про літніх в Україні»), «Бути активним в будь-якому віці» (конкурс програм на підтримку регіональних культурних ініціатив) та «Електронний читальний зал – відкритий інформаційний центр для місцевої громади» (цільова бібліотечна програма).

Костянтинівський міський методичний центр у 2009 р. взяв участь в обласному конкурсі проектів регіональних культурних ініціатив. Були розроблені комплексна цільова бібліотечна програма з питань правового, духовно-морального та фізичного здоров'я «Бібліотека – територія здоров'я», проект з просування книги й читання серед населення «Читання – це модно, читання – це престижно», проект розвитку центральної міської публічної бібліотеки ім. М. Горького «Сучасному читачеві – сучасна бібліотека».

Отримані вже деякі результати проектної діяльності. На базі Артемівської та Краматорської центральних міських бібліотек завдяки

грантам організації Корпусу Миру США в Україні відкриті англomовні ресурсні центри, в яких викладачі англійської мови, учні, студенти та мешканці цих міст мають змогу удосконалювати знання з англійської мови.

Огляд методичної діяльності бібліотек області дозволив дійти висновку, що Донецький регіон має потужну методичну базу. Протягом останніх трьох років відбулась активізація роботи з методичного забезпечення діяльності бібліотек. Найбільш насиченим та змістовним у цьому плані виявився 2009 р., підтвердженням чого є численні приклади підтримки професійного розвитку бібліотекарів, що здебільшого припадають саме на цей рік.

У період 2007–2009 рр. стабільно розвивалася система безперервної освіти бібліотекарів. Розширився діапазон використовуваних методичними службами форм підвищення кваліфікації бібліотечних працівників та їх тематики. Відбулась модернізація системи удосконалення професійних знань та навичок бібліотекарів за рахунок впровадження інтерактивних форм навчання.

Набула розвитку видавнича діяльність методичних центрів, відбулась актуалізація методичних видань, покращилась їх якість.

У різних видах методичної діяльності впроваджені новітні технології. Одним з найяскравіших прикладів цієї роботи є використання віртуального та мультимедійного режимів в підвищенні професійної компетенції, видавничій та консультативній діяльності.

Активізувалась проектна діяльність бібліотек, яка вже дала позитивні результати в деяких ЦБС.

Проте аналіз звітів ЦБС області показав існування деяких проблем у методичному забезпеченні діяльності бібліотек.

У багатьох звітах відсутній аналіз роботи методичних служб, не відображені усі напрямки методичної роботи. Це не дає можливості з'ясувати, чи ведеться така робота систематично, чи відбувається методичне оснащення усіх напрямків, процесів, форм і методів бібліотечної роботи відповідними рішеннями та рекомендаціями.

Зі звітів ЦБС видно, що не для всіх методичних центрів провідним напрямком забезпечення роботи бібліотек стала інноваційна діяльність. Відповідно, методичні служби не спрямовують зусилля на пошук та створення нововведень, використання їх у своїй роботі.

Система підвищення кваліфікації бібліотекарів, що склалася, не завжди стимулює інноваційну творчість. Не всі методичні служби запроваджують інноваційні форми підвищення професійної компетентності. У багатьох методичних центрах, що запровадили такі

форми, як тренінги, майстер-класи, ділові ігри та ін., не дотримуються методики їх проведення, що пояснюється слабким її висвітленням у професійній літературі

Лише одиничні методичні служби здійснюють соціологічні дослідження. У багатьох звітах відсутні відомості про використання анкетування як одного з методів соціологічних досліджень. Ті анкетування, що були проведені деякими методичними відділами, мають невисокий рівень.

Повільно запроваджується у практику методичних центрів проектна діяльність. Лише деякі з них досягли позитивних результатів у цій діяльності.

Розв'язання окреслених проблем має бути покладено в основу подальших методичних заходів. Необхідна розробка концепції розвитку міських та районних методичних служб у напрямку удосконалення методичного забезпечення діяльності бібліотек.

Важливим аспектом удосконалення методичного забезпечення є підвищення фахового рівня бібліотекарів. З метою створення сприятливих умов для формування професійних вмінь та навичок доцільно запровадити загальносистемні програми, спрямовані на активізацію роботи з персоналом, та які будуть передбачати диференціацію професійного навчання бібліотечних працівників. Пріоритетним напрямком професійного навчання має стати освоєння методик інноваційної діяльності, сприяння створенню інноваційного клімату, ознайомлення з кращим досвідом бібліотек своєї країни та зарубіжжя. Система підвищення кваліфікації бібліотекарів має бути зорієнтована на типові запити бібліотек, на актуальну тематику, компетентну методичну допомогу слухачам, яка полягає в навчанні персоналу бібліотек шляхом проведення різноманітних форм забезпечення методичними матеріалами та надання практичної допомоги безпосередньо на місцях. Перевагу доцільно віддавати активним формам підвищення фахової компетентності (семінари з елементами тренінгу, творчі майстерні, майстер-класи, психологічні тренінги, ділові ігри, конкурси), а також використанню інтерактивних освітніх технологій.

Потребує активізації робота з проведення соціологічних досліджень. Методичні служби мають спрямувати зусилля на вивчення широкого кола питань, зокрема моделі розвитку сучасних бібліотек та інформаційного сервісу. Результати досліджень необхідно використовувати в процесі методичного забезпечення діяльності бібліотек. Подальший розвиток проектної діяльності пов'язаний з активізацією співробітництва з громадянськими товариствами як в Україні, так і на міжнародному рівні.

Виробничо-практичне видання

**Методичне забезпечення
діяльності публічних бібліотек регіону:
досвід, пошук, проблеми (2007–2009 рр.)**

Інформаційно-аналітичний огляд

Укладач:

І. А. Пилипенко

Редактор:

Т. С. Литвин

Науковий редактор:

Н. В. Петренко

Відповідальний за випуск:

Л. О. Новакова,
засл. працівник культури України

Комп'ютерний набір:

В. І. Копійка

Макет:

І. А. Венгранюк

Підп. до друку 27.06.2010. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк різнографний. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 1,0.
Обл.-вид. арк. 0,9. Зам. № 06272010. Наклад 80 пр.

Видавниче підприємство «Східний видавничий дім»
(Державне свідоцтво № ДК 697 від 30.11.2001)
83086, м. Донецьк, вул. Артема, 45
тел./факс (062) 338-06-97, 337-04-80